

ПОГЛИБЛЕННЯ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ У ЗЕРНОПРОДУКТОВОМУ ПІДКОМПЛЕКСІ

У статті теоретично досліджено сутність та особливості формування економічних взаємовідносин у зерновому підкомплексі, теоретичні основи економічних взаємовідносин в АПК та тенденції розвитку зернового підкомплексу. Проаналізовано процес формування економічних взаємовідносин в АПК. Визначено ефективні форми і методи економічного регулювання зернового підкомплексу.

Для підвищення ефективності виробництва в зернопродуктовому підкомплексі важливим є механізм взаємодії виробників сировини – зерна та переробних підприємств, котрий повинен будуватися на основі створення агропромислових інтегрованих формувань. Міжгалузева кооперація підприємств і галузей виробництва, зберігання, переробки, транспортування, реалізації зернових допоможе забезпечити єдність й безперервність технологічного ланцюжка, раціональніше використання сировини, сприятиме скороченню втрат і витрат на кожній стадії виробництва, підвищенню ефективності роботи всього агропромислового формування, забезпечить справедливий розподіл кінцевих результатів господарської діяльності між окремими учасниками інтеграції відповідно до їх реальних вкладів у загальногосподарські результати.

Методологічною та теоретичною основами дослідження стали діалектичний метод пізнання і системний підхід до вивчення економічних проблем, що виникають у процесі формування міжгалузевих економічних зв'язків у зернопродуктовому підкомплексі АПК, наукові праці вітчизняних і зарубіжних вчених, законодавчі та інші нормативні документи з питань розвитку АПК.

Метою написання статті є удосконалення економічних взаємовідносин у зерновому підкомплексі в ринкових умовах.

Проблемами створення раціональних економічних відносин в АПК, пошуку шляхів перерозподілу результатів виробництва і реалізації готової продукції на користь виробника сировини, поглиблення інтеграційних процесів в АПК займалися та займаються ряд відомих економістів: В.Г.Андрійчук, П.І.Гайдуцький, М.Я.Дем'яненко, М.Ю.Коденська, О.В.Крисальний, М.І.Малік, В.Я.Месель-Веселяк, О.М.Онищенко, Г.М.Підлісецький, О.А.Рябчик, П.Т.Саблук, Л.М.Худолій, О.М.Шпичак, Б.В.Юрчишин.

Для досягнення високих кінцевих результатів велике значення має подолання відособленості функціонально та технологічно поєднаних галузей з виробництва продуктів споживання. У ринковій економіці подальшого розвитку набуває міжгосподарська та внутрігосподарська інтеграція на базі наявних і нових агропромислових господарських формувань. Проте, при подальшій ринковій трансформації змінюється механізм регулювання інтеграційних процесів, оскільки державне централізоване втручання в інтеграційні відносини суперечить ринковим методам управління економікою. Тому, на даному етапі важливо виробити методи і форми інтеграції, які б відповідали сучасній економічній ситуації.

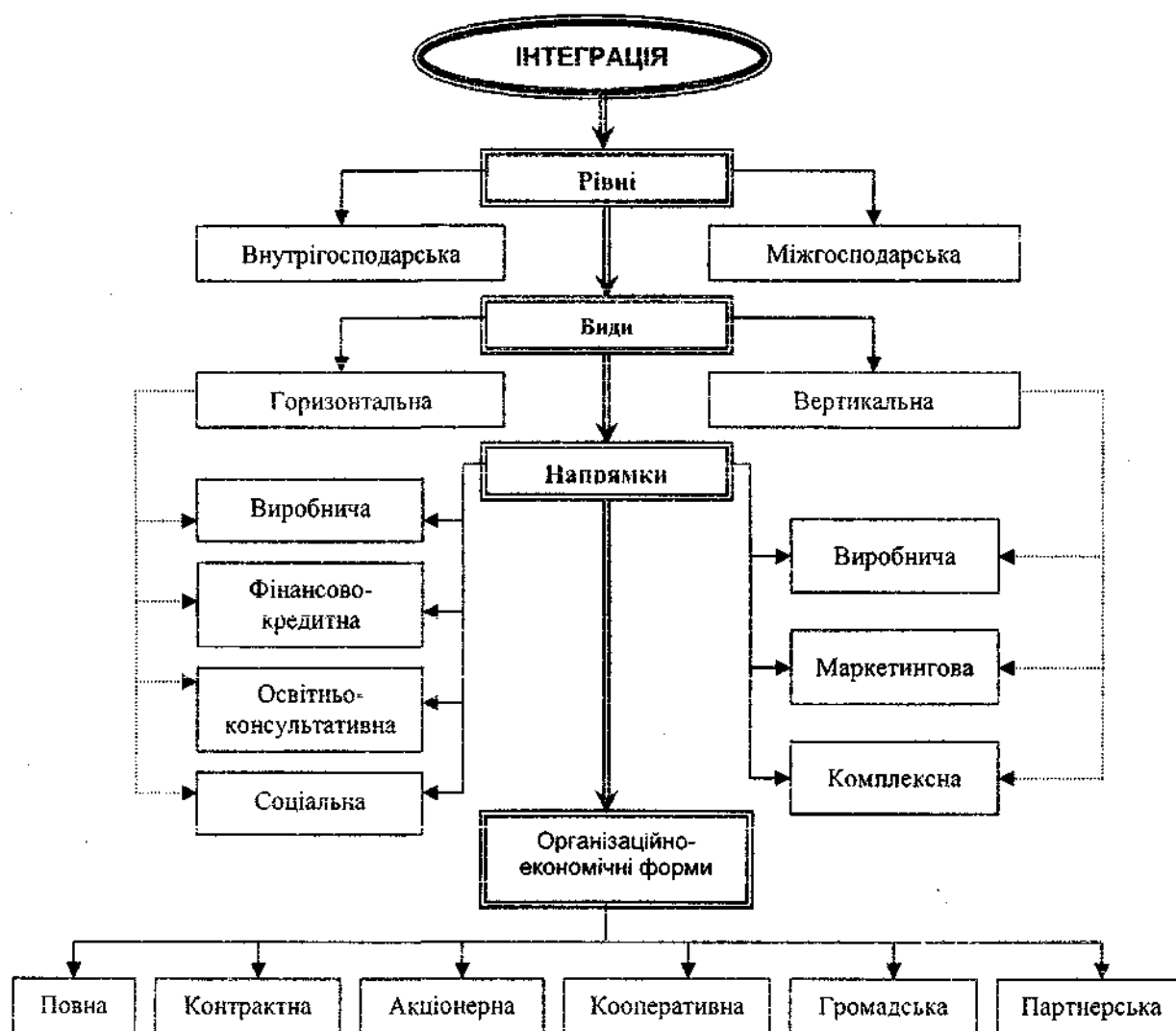
Як свідчать дані літературних джерел [3:402; 4:51; 6:266] економічною передумовою інтеграції найчастіше є спільність завдань щодо виробництва одного виду кінцевого продукту, тобто єдиний технологічний процес, реалізація економічних інтересів учасників інтегрованих об'єднань, а визначальними факторами доцільності їх створення є раціональність використання сировини, збалансованість і ритмічність функціонування зернопродуктового підкомплексу та націленість на задоволення потреб споживачів. Інтегровані структури успішно застосовують сівозміни, потужну техніку та сучасні технології, переваги концентрації, спеціалізації, інтеграції і регіональної диверсифікації виробництва.

Ефективність роботи інтегрованих об'єднань визначається рівнем раціональності та досконалістю міжгалузевих економічних відносин і їх відповідністю законам вільної конкуренції. Економічні взаємовідносини між партнерами господарського об'єднання регулюються Законами України "Про власність", "Про підприємство", іншими законодавчими актами і повинні будуватися на принципах самостійності у ціноутворенні, плануванні та здійсненні ними виробничої діяльності, самоокупності та самофінансування, економічної зацікавленості та відповідальності. При цьому держава створює рівні можливості для економічного та соціального розвитку підприємств незалежно від їх організаційних форм.

На основі вивчення джерел економічної літератури [2:126; 7:179-180] нами розроблено схему системи видів, спрямованості та організаційно-економічних форм інтеграції (рис. 1).

Інтеграція сільськогосподарських і промислових підприємств як процес, прямо протилежний суспільному поділу праці, здійснюється на двох рівнях – міжгосподарському та внутрігосподарському. У першому випадку йдеться про взаємозв'язок технологічно поєднаних галузей і підприємств з виробництва сировини, її заготівлі та переробки, зберігання, транспортування, збуту та виготовлення засобів виробництва для агропромислового виробництва, їх технічного та сервісного обслуговування, а також фінансово-кредитного забезпечення. На рівні підприємства відбувається внутрігосподарська інтеграція на основі поєднання різних типів виробництв для згладжування сезонності, розширення джерел отримання прибутку, зростання власних виробничих потужностей. Удосконалення внутрігосподарських технологічних зв'язків сприяє зростанню ефективності виробництва.

Рис. 1. Схема системи видів, спрямованості та організаційно-економічних форм інтеграції

Горизонтальною інтеграцією вважають створення великих підприємств на основі об'єднання засобів, виробничих потужностей, робочої сили окремих спеціалізованих підприємств і виробництв з метою підвищення темпів зростання виробництва та поліпшення якості продукції, що випускається, підвищення ефективності виробництва на базі раціональнішого використання матеріальних, земельних і трудових ресурсів. Горизонтальна інтеграція забезпечує поглиблення спеціалізації окремих ланок технологічно поєднаних процесів і не приводить до розширення чи переорієнтації виробничої діяльності даних підприємств.

Залежно від завдань, що ставлять перед собою кооперовані підприємства, горизонтальну інтеграцію можна розглядати в аспектах: виробничому, фінансово-кредитному, освітньо-консультативному, соціальному.

Виробнича спрямованість горизонтальної інтеграції проявляється у міжгосподарській кооперації підприємств в одній і тій же галузі та сфері діяльності. Це дає можливість створити великі спеціалізовані підприємства із застосуванням у виробничому процесі сучасних технічних інновацій, індустріальних методів і прогресивних технологій. Об'єднання

окремих спеціалізованих підприємств, котрі виконують певні функції у загальному процесі виробництва, також є формою горизонтальної виробничої інтеграції. Прикладом такої інтеграції є створення групою сільськогосподарських підприємств єдиної матеріально-технічної бази для спільного використання техніки та транспорту, проведення будівельних і меліоративних робіт.

Фінансово-кредитний напрямок горизонтальної інтеграції відносно новий для економіки України, тому для його ширшого запровадження слід керуватися досвідом роботи кредитних корпорацій зарубіжних країн. Метою цього напрямку вертикальної інтеграції є "аккумуляція вільних коштів її учасників і надання окремим з них кредитних послуг" на принципах платності, поверненості та строковості використання [7:200]. За повідомленням даного джерела розвиток фінансово-кредитного виду кооперації повинен ґрунтуватися на загальних ринкових засадах, тобто метою надання позики повинно бути отримання прибутку, що заохочуватиме позикоодержувачів до ефективного використання кредиту та його максимально швидкого повернення.

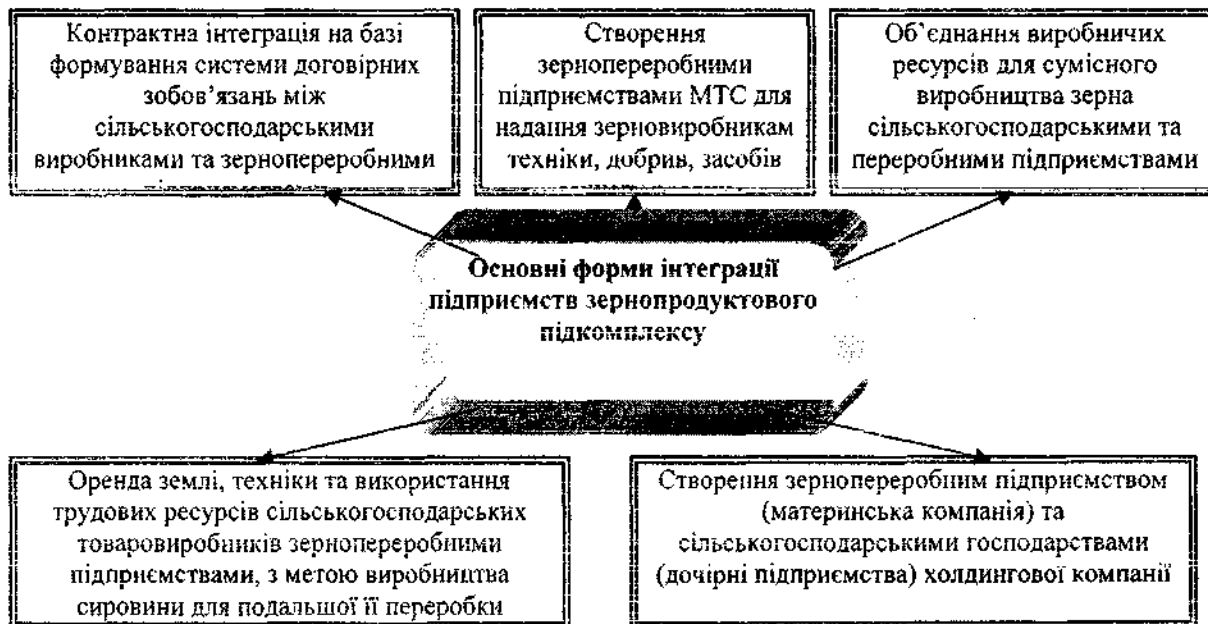
Освітньо-консультаційна інтеграція спрямована на прискорення запровадження у виробництво досягнень науки і передового досвіду, що сприяє індустріалізації господарства та підвищенню продуктивності праці. Проявляється вона у формі агропромислового об'єднання в результаті інтеграції сільськогосподарських і промислових підприємств з науковими установами за галузевою або зональною ознакою. Так, науково-виробничі об'єднання з селекції і насадництва, плеєнної справи, виробництва окремих видів спеціальної продукції, інші аналогічні об'єднання створюються за галузевою ознакою залежно від обсягів виробництва та розташування спеціалізованих господарств.

Вертикальна інтеграція полягає в органічному поєднанні промислових та сільськогосподарських галузей і відбувається за трьома напрямками: виробничим, маркетинговим та комплексним.

В основі виробничої інтеграції лежить спільність інтересів стосовно виробництва кінцевого продукту, що виражається у єдності технологічного процесу просування сировини від однієї виробничої фази до іншої. Метою виробничої інтеграції є запровадження у виробництво прогресивних, ресурсозберігаючих і безвідходних технологій, що дасть змогу виробляти конкурентоспроможну продукцію зернопродуктового підкомплексу.

Передумовою маркетингової вертикальної інтеграції є забезпечення ефективної збутової діяльності та сервісного обслуговування зернопродуктового підкомплексу. Об'єктивні умови ринкового господарства, що полягають у самостійності товаровиробників щодо їх комерційної діяльності, ціноутворення та ресурсозабезпечення, зумовлюють необхідність пристосування виробництва до вимог ринку та потреб споживачів. Тому, становлення і розвиток маркетингової інтеграції є важливим елементом сучасних ринкових відносин.

Рис. 2. Основні форми інтеграції підприємств зернопродуктового підкомплексу

З метою досягнення найкращих результатів, підвищення прибутковості виробництва функції обох попередніх напрямків вертикальної інтеграції необхідно розв'язувати комплексно. Організаційною формою поєднання технологічних функцій сільського господарства, промислових та обслуговуючих, збутових і постачальницьких галузей є комплексна інтеграція підприємств зернопродуктового підкомплексу. Переваги даної форми інтеграції – замкнутість виробничого циклу у рамках єдиної агропромислової структури, тобто єдиного господарюючого суб'єкта. Просування сировини за технологічним процесом без посередників дає змогу не тільки забезпечити безперервність виробничого процесу збалансувати та оптимізувати його, а й здешевити виробництво кінцевої продукції, оскільки

вилучаються додаткові витрати на пошук і доставку сировини, зменшується податкове навантаження на готовий продукт через усунення перепродажу проміжних продуктів і включення у їх вартість податку на прибуток і ПДВ. На основі оцінення реальних внесків і затрат на виробництво готового продукту можна забезпечити більш справедливий розподіл кінцевих результатів між партнерами інтеграційного процесу, що сприятиме нормалізації пропорцій обміну між галузями зернопродуктового підкомплексу та ланками народного господарства.

Прикладом вертикальної інтеграції є холдинг "Укрзернопром", до складу якого входять 30 розташованих на території України підприємств борошномельної, хлібопекарної галузей, а також птахофабрики з вирощування курей-несучок [1:3]. На основі узагальнення зарубіжного та вітчизняного досвіду нами запропоновано наступні форми інтеграції підприємств зернопродуктової галузі (рис. 2).

Подальший розвиток галузі зерновиробництва в рамках агропромислової інтеграції буде сприяти зменшенню дефіциту зерна в регіоні, а також зерно буде найважливішим джерелом грошових надходжень у сільське господарство, становитиме значну частину сировини для харчової промисловості.

Інтегровані підприємства, завдяки злиттю капіталів в агропромислове об'єднання мають змогу спростити процедуру прийняття управлінських рішень, оперативно спрямувати консолідовані матеріально-технічні ресурси на ліквідацію "вузьких місць", мають можливість одержати максимальну віддачу від усього технологічно взаємозалежного виробництва. Економія капітальних витрат досягається тим, що виключається необхідність будівництва сільськогосподарськими товаровиробниками власних потужностей з переробки, створення загальних обслуговуючих служб, включаючи маркетингову, відсутні податки на проміжних стадіях виробництва, є пільги з оподаткування інтегрованих структур, які одержують статус сільськогосподарського підприємства, підвищується ритмічність поставок сировини й завантаження переробного підприємства, а це забезпечує зниження реалізаційних цін, нарощення виробництва конкурентоспроможної продукції.

Література

1. "Аваль" приступил к пролаже облигаций Укрзернопрома// Хранение и переработка зерна, 2002.–№11.–С.3. 2. Андрийчук В.Г., Вихор Н.В. Повышение эффективности агропромышленного производства.–К.: Урожай, 1990.–232с. 3. Андрийчук В.Г. Економіка аграрних підприємств: Підручник. – К.: ІЗМН, 1996. – 512 с. 4. Гайдучий П.І. Госпрозрахунковий механізм міжгалузевих зв'язків в АПК.–К.: Урожай, 1991.–179с. 5. Малік М.Й. Інтеграція – як фактор підвищення ефективності реформування сільськогосподарських підприємств/ М.Й.Малік, П.М.Федієнко, М.К.Орлатий.–К., 2000.–39с. 6. Підприємництво в аграрній сфері економіки / М.Й.Малік, Ю.О.Луценко, Л.В.Романова та ін. За ред. П.Т.Саблука, М.Й.Маліка.–К.: ІАЕ, 1997. – 420 с. 7. Формування та функціонування ринку агропромислової продукції (практичний посібник)/ За ред. П.Т.Саблука.–К.: ІАЕ, 2000. –558 с.

Iruna Leschuk

EXTENDING OF INTEGRATION PROCESSES IN THE GRAIN-PRODUCT SUBCOMPLEX

The author studies essence and particularities of the shaping the economic relations in grain growing APC, theoretical bases of the economic relations and trends of the development grain growing in APC. The process of the shaping the economic relations APC is studied. The efficient forms and methods economic regulation grain growing are defined.

УДК 371.7